УДК 811.111:378.147

В.А. Коновалова,
викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист Житомирського агротехнічного коледжу
І.С. Лазаренко,
викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист Житомирського агротехнічного коледжу

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЯК ДОМІНАНТНИЙ ВИД ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядаються деякі аспекти організації самостійної роботи студентів технічних спеціальностей в процесі оволодіння іноземною мовою. Розглянуто особливості використання деяких інформаційних технологій з метою інтенсифікації самостійної роботи як складової навчально-виховного процесу в цілому.

Ключові слова: самостійна робота, іноземна мова, інформаційні технології навчання, інтернет-ресурси, мотивація навчальної діяльності, пізнавальна діяльність, технологія веб-квесту.

Сучасна професійна освіта ставить перед собою основну мету – підготовку кваліфікованого працівника, який буде конкурентоспроможним на ринку праці, компетентного, відповідального, такого, що вільно володіє своєю професією і орієнтується в суміжних областях діяльності, здатного до ефективної роботи на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної і професійної мобільності. Зважаючи на це, особливої значимості набуває здатність поєднувати професійні знання і вміння з комп'ютерною грамотністю і з високим рівнем володіння іноземною мовою [10].

Іноземна мова (англійська) є особливою навчальною дисципліною, що вивчається у виші, вона є тим особливим інструментом, за допомогою якого майбутній фахівець матиме можливість знайомитися з передовим світовим досвідом у сфері його професійної діяльності.

Необхідність вивчати іноземну мову з орієнтацією на її практичне застосування у побутовому та професійному спілкуванні вимагає пошуку

ефективних методів викладання цієї дисципліни. Беручи до уваги, що сучасний етап розвитку вищої професійної освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, яка спрямована на створення цілісної системи безперервної освіти та розширення сфери самостійної діяльності майбутніх спеціалістів [12], організація самостійної роботи під керівництвом викладача, стає домінантним видом пізнавальної діяльності студентів.

Актуальність розгляду теми самостійної роботи зумовлена необхідністю опанування її методиками, визначити основні дидактичні основи організації самостійної роботи з іноземної мови на різних етапах навчального процесу в технічному ВНЗ.

Об'єкт дослідження – самостійна робота студентів з іноземної мови в технічному вищому навчальному закладі.

Мета даної статті – розглянути специфіку організації самостійної роботи студентів та визначити ефективні методи її організації за допомогою інформаційних технологій навчання, розкрити методи ефективної організації самостійної роботи студентів.

Ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців полягає в діалектичній єдності процесу навчання і виховання, забезпеченні тісного взаємозв'язку професійного навчання з практикою. З цих позицій, особливої ролі набуває проблема теоретичного обґрунтування та експериментального апробування відповідних педагогічних технологій щодо організації самостійної роботи студентів, яка характеризується як цілеспрямована сукупність суб'єктних дій студента під керівництвом викладача на основі використання засобів супроводу навчального процесу. Самостійність – це інтегральна якість особистості, яка визначає її можливості здійснювати самостійну роботу на основі формування якостей рефлексивного керування [12].

Основні науково-педагогічні дослідження визначають загальні тенденції в організації самостійної роботи студентів. Самостійна робота є складним педагогічним явищем, при дослідженні якого науковці обирають різні напрями. В.К. Буряк, Є.Я. Голант, М.А. Данилов, Л.В. Жарова, В.А. Козаков, Б.І. Коротяєв, І.Я. Лернер, О.А. Нільсон, В.Ф. Паламарчук, П.І. Підкасистий, О.Я. Савченко, А.В. Усова, та ін. розглядали проблему організації самостійної роботи студентів у процесі оволодіння знаннями на теоретичному й методологічному рівнях. О.А. Дубасенюк, Л.В. Клименко, В.І. Лозова, Л.В. Онучак досліджували питання розвитку самостійної діяльності студентів під час їх позааудиторної діяльності.

Обґрунтування принципів, на основі яких будується самостійна робота студентів, міститься у працях Ю.К. Бабанського, В.І. Загвязинського, М.М. Скаткіна та ін. Цікавим є дослідження щодо шляхів формування внутрішньої та зовнішньої мотивації навчальної діяльності. Доведено, що дотримання принципу свідомості, творчої активності та самостійності студентів сприяє ефективності навчання, мотивації засвоєння знань, формуванню навичок і вмінь.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури було виділено компоненти готовності студентів до самостійної роботи з іноземної мови. На нашу

думку, основні елементи, вивчення яких є достатнім для характеристики готовності до самостійної навчальної діяльності студентів належать: психологічна готовність (навчальна мотивація і ставлення до самостійної роботи); теоретична готовність (рівень попередньо засвоєних вхідних знань, умінь, навичок з дисципліни); організаційно-практична готовність (інтелектуальні вміння та навички; вміння працювати з джерелами інформації; навички самоорганізації навчальної діяльності).

Головними структурними елементами самостійної роботи студента є її мета і мотиви, які можуть бути як різноманітними, так і суперечливими.

Мотивація самостійної навчальної діяльності у процесі оволодіння іноземною мовою формується в результаті динаміки внутрішніх пізнавальних мотивів, активізації зовнішніх соціальних мотивів і зближення внутрішньої і зовнішньої мотивації. При цьому основний акцент робиться на процес і способи навчальної діяльності. Це проявляється в інтересі до активної творчої роботи, в прагненні до самовдосконалення. Студент повинен усвідомлювати свої особисті та комунікативні потреби в використанні іноземної мови, зіставляти свої цілі з пропонованими в навчальних програмах, формулювати додаткові цілі оволодіння іноземною мовою, усвідомлювати механізм і критерії володіння іноземною мовою. [9, с. 146].

За формами організації самостійну роботу можна розділити на фронтальну, групову й індивідуальну, а за місцем у навчальному процесі – на аудиторну й поза аудиторну. Тому в організації самостійної роботи студентів слід враховувати зміст навчальної дисципліни, рівень їх освіти та ступінь підготовленості, необхідність упорядкування навантаження студентів при самостійній роботі, використання сучасних педагогічних технологій навчання [5]. Самостійна діяльність студентів проходить під наглядом та контролем викладача. Саме йому належить провідна роль у навчальному процесі.

Педагогічне керівництво самостійною роботою здійснюється у формі консультацій, застосування методичних прийомів, контролю за ходом та якістю її виконання. Викладач повинен спланувати, якого змісту і обсягу буде самостійна робота, дібрати завдання для студентів, проконсультувати щодо послідовності виконання, вимог до якості результатів самостійної роботи, максимально індивідуалізувати самостійну роботу [8].

На перших етапах навчання, коли у студентів ще недостатній рівень знань, завдання для самостійного виконання повинні бути нескладними. На І курсі, наприклад, на аудиторних заняттях студенти, отримавши текст для читання з розробленою системою завдань, опрацювавши текст на занятті, виконують завдання до тексту самостійно [9, с. 146].

Надалі завдання для самостійної роботи переростають у варіативні творчі роботи. На цьому етапі свою ефективність доводять активні методи навчання та творчі завдання, які відіграють особливу роль як фактор, що стимулює самостійну роботу студентів у виконанні творчих робіт – проектів, презентацій, дебатах, особливо якщо їх тема пов'язана з актуальними питаннями їх майбутньої спеціальності. Ця діяльність викликає особливий інтерес, і її виконання сприяє

глибшому вивченню предмета, розвиває критичне мислення і здатність самостійно шукати, систематизувати й аналізувати потрібну інформацію. Іноземна мова використовується як засіб отримання нових знань, і робота з виконання творчих завдань збагачує словниковий запас, розширює лінгвістичні навички та їх застосування в різних областях, тобто дозволяє охоплювати весь спектр завдань, поставлених в програмі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови.

Все більш актуальним у практиці вищої школи стає питання застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у самостійній роботі при оволодінні студентами іноземною мовою. Як відомо, інформаційні технології навчання — це системний комплекс психолого-педагогічних процедур, що включає спеціальний відбір і компонування дидактичних форм, методів, засобів, прийомів, умов здійснення та оцінювання процесу навчання, заснованих на використанні комп'ютерної техніки [5].

На даний час вже накопичений достатній практичний і теоретичний матеріал стосовно загальних психолого-педагогічних передумов використання інформаційних технологій у організації самостійної роботи студентів, зазначимо основні положення, які лягли в основу нашого дослідження:

- введення ІКТ значно розширює можливості подання навчальної інформації, дає змогу зробити її більш насиченою, наочною і доступною за рахунок застосування кольору, графіки, анімації, звуку, відео, ігрових форм діяльності тощо;
- ІКТ є одним із ефективних засобів підвищення мотивації навчальної діяльності, створює сприятливі умови для інтенсифікації, диференціації та індивідуалізації навчання, сприяє зростанню активності та розвитку творчих здібностей студентів при вивченні іноземних мов;
- використання ІКТ створює умови для якомога повнішого застосування психофізіологічних особливостей сприйняття, дає змогу активніше залучати студентів до інтенсивної творчої діяльності, до оволодіння методами наукового пізнання, вчить їх самостійно здобувати знання і, таким чином, стимулює їх розумову та пізнавальну діяльність;
- використання ІКТ як засобу тренування, самопідготовки й самоосвіти дає змогу ефективно реалізовувати особистісно-орієнтоване навчання, значно підвищувати ефективність самостійної роботи студентів;
- вибір індивідуального темпу навчання та методики подання навчального матеріалу, адаптація системи до вихідного рівня знань студента, організація оперативного контролю та самоконтролю знань;
- можливість звернення за довідкою, допомогою та поясненням без зайвих побоювань виявити свій рівень некомпетентності перед друзями та викладачем, відсутність категоричної негативної оцінки власної діяльності сприяють формуванню позитивного ставлення студентів до навчання, дають змогу стимулювати позитивні емоції [7, с. 44—45].

Розглянемо можливості використання деяких інформаційних технологій у самостійній роботі студентів:

- для пошуку інформації в мережі – використання web-браузерів, баз даних, користування інформаційно-пошуковими і інформаційно-довідковими системами, автоматизованими бібліотечними системами, електронними журналами;

- для організації діалогу в мережі – використання електронної пошти, синхронних і відстрочених телеконференцій;

- для створення тематичних web-сторінок і web-квестів – використання html-редакторів, ftp, web-браузерів графічних редакторів [5].

У процесі підготовки студентів з дисципліни «Іноземна мова» для самостійного пошуку і обробки інформації можуть використовуватися наступні форми роботи з використанням інформаційних технологій: написання і захист реферату-огляду, рецензія на сайт за темою та її презентація, підготовка фрагмента практичного заняття, підготовка доповіді за темою, підготовка дискусії за темою та ін.

Доступність великої кількості електронних статей, довідкової літератури, електронних навчально-методичних розробок, які викладено на сайтах університетів, безумовно розширюють творчий потенціал студентів за умов, якщо вони вміють творчо працювати з добутою інформацією. Окрім знання методів пошуку студенти мають опанувати методи аналізу, синтезу, узагальнення інформації. Крім того, під час самостійної роботи з професійно-орієнтованими інтернет-ресурсами та участі у інтернет-форумах студенти вливаються в іншомовне середовище, розвивають комунікативні навички, вступають у віртуальний контакт з носіями мови і культури. Це допомагає усунути психологічні бар'єри щодо спілкування іноземною мовою та стимулює її подальше вивчення і вдосконалення [3, с. 105].

Загалом, диференційний підхід щодо застосування інформаційно-комунікативних технологій у навчанні дозволяє розширити доступність навчання, відбувається зміна якості навчання, засвоєння нових технологій, використання додаткових ресурсів навчання та відбувається посилення ролі самостійної роботи студентів у навчальному процесі [7, с. 320–321].

Серед ІКТ однією з найефективніших форм ми вважаємо технологію веб-квесту, як одного з порівняно легких способів включення мережі Інтернет в навчальний процес, що не вимагає особливих технічних знань.

Що таке веб-квест? «Quest в перекладі з англійської мови - тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з пригодами або грою. Освітній веб-квест - це сайт в Інтернеті, з яким працюють студенти, виконуючи те чи інше навчальне завдання» [11, с. 153].

Вперше веб квест був використаний в 1995 році Берні Доджем. Веб-квест є веб-проектом, в якому всі матеріали, що пред'являються учням, виходять з Інтернету. Дизайн веб-квесту передбачає раціональне планування часу студентів, сконцентрованого не на пошуку інформації, а на її використанні.

Основна відмінність веб-квесту від простого пошуку інформації полягає в наступному:

- наявність проблеми
- пошук інформації з проблеми здійснюється в Інтернеті

- вирішення проблеми приймається всією групою

Робота над веб-квестом розвиває такі вміння як порівнювати, аналізувати, класифікувати, мислити абстрактно. Студенти не просто збирають інформацію, а й трансформують її, щоб виконати завдання. У них підвищується мотивація, вони сприймають завдання як щось реальне, що веде до ефективності навчального завдання. Змінюється і роль викладача на занятті. Він стає консультантом, наставником, старшим партнером.

Розглянемо етапи роботи над проектом на прикладі веб-квесту, який був проведений на II курсі при вивченні матеріалу лінгвокраїнознавчої тематики.

1-й етап – попередня підготовка. Викладач визначає для себе тип веб-квесту - для короткочасної (1-3 занять) або тривалої роботи (місяць, півроку); як буде виконуватися веб-квест – індивідуально або в групах; який буде кінцевий результат. На цьому ж етапі викладач відбирає ресурси мережі Інтернет. Дуже важливо критично оцінити знайдені ресурси, в тому числі і з метою безпеки для студентів.

2-й етап – викладач оформляє веб-квест, дотримуючись певної структури, яка склалася за час його існування: вступ, завдання, процес роботи, інформаційні ресурси, оцінювання. Звичайно, це не означає, що викладач не може робити будь-які зміни в залежності від можливостей і потреб конкретної групи.

Структура, проведеного веб-квесту, виглядає таким чином:

I Назва. Веб-квест «Англомовні країни»

II Вступ

На цьому етапі ставилась проблема, повинні бути чітко описані ролі учасників. «Ви журналісти, що працюють над статтею про англомовні країни для географічного журналу. Вас попросили підготувати презентацію про одну з таких країн. Для виконання завдання ви можете вести щоденник подорожі на сторінці блогу, створеного вами в мережі Інтернет.

III Завдання

У цьому розділі було роз'яснено, що студенти повинні були зробити в процесі роботи. «Пам'ятайте, що ви вивчаєте обрану країну, щоб розповісти про неї людям, які хочуть туди з'їздити. Ви повинні відвідати кілька місць: столицю країни; один з пам'ятників історії; одне з місць для відпочинку (парк розваг, пляж, гірський курорт); одну визначну пам'ятку (музей галерея, театр).

IV Процес роботи

Опис процедури роботи, яку необхідно було виконати кожному учаснику, щоб успішно підготувати підсумкову роботу. «Зберіть інформацію і фотографії про обрану вами країну. Збережіть фотографії на комп'ютері для підготовки фінальної роботи. Запишіть відповіді на наступні питання у ваш щоденник спостережень: Географічні особливості країни (річки, гори, озера). Який там клімат? Що там вирощують і виробляють? Чим приваблива ця країна для туристів? тощо. Коли ви закінчите своє дослідження, підготуйте звіт у вигляді презентації. Будьте готові відповісти на запитання викладача і одногрупників »

V. Інформаційні ресурси

Це список ресурсів, що можуть знадобитися для виконання завдання.

https://en.wikipedia.org/.../Geography_of_the_United_King
www.pu.if.ua/depart/InitialTeaching/
https://www.britannica.com/place/England
https://en.wikipedia.org/.../Geography_and_climate_of_Win
www.infoplease.com/states.html
www.enchantedlearning.com/usa/states
www.globalcomputing.com/states.html
https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Australia

VI Оцінювання

Опис критеріїв оцінювання виконання веб-квесту, дається у вигляді бланка з чотирма рівнями оцінки наступних категорій: логічність викладу інформації, змістовність, мова, контакт з аудиторією, оригінальність і презентабельність.

Аналізуючи результати роботи студентів, можна зробити наступний висновок. Використання технології веб-квесту на заняттях англійської мови дозволяє вирішувати цілий ряд дидактичних завдань, а саме формувати навички пошукового читання з метою отримання інформації; розширювати світогляд студентів; розвивати їх комунікативні та мовленнєві навички; формувати стійку мотивацію до вивчення англійської мови тощо.

Однак слід зазначити, що використання веб-квестів у навчанні мови вимагає від студентів відповідного рівня володіння мовою для роботи з автентичними ресурсами Інтернету.

Висновки. Використання сучасних інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови з дотриманням певних методичних рекомендацій буде ефективно сприяти не лише ефективному засвоєнню певного обсягу навчального матеріалу, формуванню комунікативної компетенції, а й розвитку самостійності як риси особистості, формуванню навичок самостійної пошукової діяльності, здатності приймати на себе відповідальність, самостійно приймати рішення щодо планування, організації, оцінювання, контролю власної діяльності та її результату. Перспективою подальших досліджень є проблеми, пов'язані зі створенням спеціального методичного забезпечення для вдосконалення самостійної роботи студентів з метою оволодіння ними іноземною мовою [5].

Застосування сучасних інформаційних технологій у процесі організації самостійної роботи має ряд переваг:

- навчальні продукти виконані на сучасному рівні;
- можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи;
- використання переносу акцентів на електронні носії;
- варіативність завдань з урахуванням потенційних можливостей та здібностей студентів;
- підвищення професійної мотивації студентів;
- можливість об'єктивного електронного контролю за станом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу.

Таким чином, використання інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів дозволяє не тільки інтенсифікувати їх роботу, а й

закладає основи їх подальшої постійної самоосвіти, отже, педагогічне інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних та традиційних форм навчання, й визначає самостійну роботу студента як більш незалежну та творчу [7].

Проте існують проблеми формування навичок та вмінь самостійної роботи студентів. Отож, є необхідність подальшої розробки дієвих форм ведення самостійної роботи та пошуку оптимальної методики її організації.

Література

1. Алексюк А.Н., Аюрзанайн А.А., Пидкасистый П.И., Козаков В.А. Организация работы студентов в условиях интенсификации обучения. – К.: ИСДО, 1993, С. 6–7.
2. Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации бучения: Учебное пособ. для слушателей ФПК / А. Алексюк, Ф. Аюрзанайн, П. Пидкасистый и др. – К.,1993. – 336 с.
3. Гризун Л.Є. Дидактичні особливості сучасногокомп'ютерного підручника / Гризун Л. Є. // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – ХДПУ, 2000.
4. Данильчук О. М. Ефективність залучення студентів економічних спеціальностей до самостійної роботи з математики. // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LX. – Херсон: ХДУ, 2011. – С. 226–232. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ea.donntu.edu.ua/handle/123456789/20033
5. О.В. Дерев'янко, І.С. Лазаренко. Організація самостійної роботи студентів з використанням інформаційних технологій при вивченні іноземної мови // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2015. – Вип. 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_1_5
6. Жалдак М.І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі та ВУЗІ// Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі: Зб. наук. праць. – К., 1991.
7. Каяліна С.В. Розвиток пізнавальної самостійності учнів засобами комп'ютерної техніки на уроках хімії: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Каяліна Світлана В'ячеславівна. – К., 2004. – 219 с.
8. Ленюк Н.М. Організація самостійної роботи у навчанні іноземної мови студентів технічних вузів, Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 6 (289), Ч. II, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?user=L1JaZvsAAAAJ&hl=ru
9. Ленюк Н.М. Самостійна робота в системі навчання студентів технічних спеціальностей з іноземної мови, Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 6 (289), Ч. II, 2014.
10. Подошва Н.В. Интенсификация самостоятельной работы студентов вузов при обучении курсу высшей математики : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.02 / Подошва Надежда Валентиновна; [Место защиты: Моск. гор. пед. ун-т].- Москва, 2012. – 191 с.: ил. РГБ ОД, 61 12-13/1736 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dslib.net/teoria-vospitania/intensifikacija-samostojatelnoj-raboty-studentov-vuzov-pri-obuchenii-kursu-vysshej.html
11. Сердюк Е.В., Канева Д.С. «Использование Web-quest технологии при обучении письменной речи на старшей ступени обучения в школах с углубленным изучением иностранного языка», сборник материалов II межрегиональной научно-практической конференции, Сыктывкар, 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://planeta.tspu.ru/files/file/1394877713.doc
12. Стебльова К.К. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ за допомогою засобів інформаційних технологій / К.К. Стебльова // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2012. – Вип. 30-31 (34-35). – С. 317–325.

13. Dodge B. Some Thoughts About Web Quests. 1995–1997.
14. Dodge B. A Rubric for Evaluating Web Quests. 2001.
15. March T. What's on the Web? Sorting Strands of the World Wide Web for Educators. 1995-2001.
16. March T. Working the Web for Education. Theory and Practice on Integrating the Web for Learning. 1997–2001.
17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ozline.com/learning/theory.html
18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html
19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ozline.com/learning/webtypes.html
20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://projects.edtech.sandi.net/staffdev/tpss99/rubrics/rubrics.html
21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wearelinguists.narod.ru
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rubistar.4teachers.org

V.A. Konovalova, I.S. Lazarenko,

The organization of independent work as the dominant type of cognitive activity of students of technical specialties in learning a foreign language

Summary. The article deals with some aspects of the organization of independent work on studying a foreign language by the students of technical specialties. The features of using some information technologies are examined to intensificate independent work as a component of the teaching educational process on the whole.

Keywords: independent work, foreign language, information technologies of training, Internet resources, motivation of educational activity, cognitive activity, web-quest technology.